

УДК 346.9

О. Р. ЗЕЛЬДІНА, Р. М. КОЛЕСНИК

Олена Романівна Зельдіна, доктор юридичних наук, професор, завідувач сектору Інституту економіко-правових досліджень НАН України

Роман Миколайович Колесник, суддя Господарського суду Київської області

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПІДСТАВ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Законодавство України, яке встановлює підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, є недосконалим та потребує модернізації. Незважаючи на недоліки та складності модернізаційних процесів, їх доцільність назріла й повинна бути реалізованою. Для стимулювання модернізаційних процесів необхідно створити дієве теоретико-правове забезпечення.

Проблеми, пов'язані з модернізацією законодавства, розглядалися такими авторами, як О. Р. Зельдіна, В. В. Гришко, В. К. Мамутов, О. Г. Хрімлі та інші. Проте питання модернізації законодавства щодо підстав перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами залишилися поза увагою учених і практиків.

Мета цієї статті – запропонувати та обґрунтувати напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

«Модернізація (франц. *modernisation*, від *moderne* – новітній, сучасний) – це удосконалення, поліпшення, оновлення, зміна чого-небудь, приведення його у відповідність з сучасними вимогами і нормами, показниками якості»¹.

За останні декілька років термін «модернізація» широко увійшов до вжитку у сфері права. На думку авторів, найбільш чітко і всеосяжне визначення цього терміну надає О. Р. Зельдіна, яка зазначає, що модернізація господарського законодавства – це сукупність заходів, пов'язаних із поліпшенням, оновленням, доповненням, зміною норм господарського законодавства, які спрямовано на підвищення ефективності цих норм у новітніх умовах розвитку економіки держави².

Усвідомлення доцільності модернізації господарсько-процесуального законодавства демонструє й той факт, що 20 червня 2017 р. в першому читанні Верховною Радою України прийнято ГПКУ, КАСУ, ЦПКУ, КПКУ³. Проте аналіз зазначених проєктів законів продемонстрував, що у сфері перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами існує безліч прогалин, які необхідно усунути.

Для успішного здійснення модернізації процесуального законодавства необхідно проводити послідовну системну державну політику в сфері реформування судової системи. На сьогодні в Україні вже йде процес реформування процесуального законодавства. Основою модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є нормативно-правове забезпечення функціонування зазначеного законодавства. Основним завданням модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами має стати удосконалення організаційно-правового механізму, посилення заходів щодо недопущення корупції в судової системи, створення широкого спектра можливостей для суб'єктів господарювання щодо захисту їх прав й законних інтересів. Доцільність модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами базується на необхідності забезпечити повний спектр можливостей для суб'єктів господарювання захистити свої права та законні інтереси. Заходи, які розробляються та реалізуються в процесі модернізації, мають бути спрямовані на реформування судової системи в цілому та щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами зокрема. В Україні необхідно здійснити широке коло заходів з удосконалення інституційного та нормативно-правового забезпечення судового захисту прав суб'єктів

господарювання при зверненні для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. Потребує ретельного удосконалення правовий механізм використання підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Модернізація законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами повинна мати поміркований характер, визначатися системністю підходів. Цей процес передбачає створення чітких механізмів реалізації норм права щодо судового захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, а також підвищення ефективності процесуальних норм права, що можливо за умови забезпечення взаємозв'язку процесу правотворчості і правореалізації. Саме у процесі правотворчої діяльності досягається вдосконалення процесуальних норм права. У процесі модернізації необхідно створити науково обґрунтований і надійно керований правотворчий процес, який підняв би на новий якісний рівень судовий захист прав і законних інтересів у процесі перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Також потрібно забезпечити новий якісний рівень правореалізації. «Необхідно не тільки видати правові норми, але й гарантувати їх неухильне і правильне проведення у життя»⁴.

На сьогоднішній день низка правових норм, що регулюють ідентичні правовідносини, знаходяться в різних законодавчих актах, а в ряді випадків суперечать один одному, що негативно впливає на процес правореалізації. «У вирішенні однієї з проблем – колосального об'єму, складності і суперечності нинішнього законодавства – іноді вже неможливо обійтися такими процедурами, як раціоналізація або оптимізація, бо застосування цих процедур часто лише погіршує ситуацію, оскільки нові норми часто суперечать діючим і збільшують складність і заплутаність законів. Тут потрібна саме глибока модернізація права, яка здатна привести хоч би у певній перспективі до радикальних результатів, нехай навіть в якихось окремих сферах права»⁵.

Практичне застосування норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є орієнтиром для визначення проблем, які перешкоджають реалізації положень законодавства. Правореалізація демонструє прогалини, недоробки законодавця, які не дозволяють використовувати норми права, передбачені законодавством України. Аналіз проблем, що існують на практиці, дав змогу виокремити наступні: неоднакове застосування судами різних інстанцій норм права, які регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами; плутанина між нововиявленими обставинами та новими доказами; труднощі визначення істотності обставин для розгляду справи, тобто врахування їх судом мало б наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж те, яке було прийнято; труднощі визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення за нововиявленою обставиною; визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до суду для перегляду рішення за нововиявленою обставиною; визначення кола осіб, які можуть подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленою обставиною; не призначення законодавцем рішення Європейського суду нововиявленою обставиною.

Проведений аналіз законодавства України, зарубіжних країн та судової практики дає змогу запропонувати наступні напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами:

1. Необхідно виключити суперечності, неузгодженості законодавства, яке регулює підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. «Перш за все, необхідно докласти значні зусилля, щоб поліпшити структуру самого господарського законодавства: за можливістю ліквідувати невиправдану множинність його норм і нормативно-правових актів, їх розрізненість і суперечність, оскільки навіть деякі фундаментальні поняття у різних актах трактуються по-різному»⁶. Аналіз продемонстрував, що норми права, які регулюють ідентичні правовідносини, суперечать одна одній. Приведення норм права у відповідність одна до одної, усунення прогалин законодавства допоможе зменшити зловживання при реалізації підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

2. Забезпечити відповідність законів і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а також їх оптимальне співвідношення. Наприклад, Постанова № 177 є застарілою, не дає відповіді щодо спірних питань, які не вирішено законодавством, тому є доцільність її скасувати. Проте варто прийняти інший підзаконний нормативно-правовий акт, який зможе усунути прогалини та дасть відповіді на проблемні питання з урахуванням новітніх тенденцій щодо реформування процесуального законодавства України. Для вирішення цієї проблеми необхідно визнати, що втратили силу ті підзаконні нормативно-правові акти, які є застарілими, а також до мінімуму зменшити кількість діючих.

3. Необхідно чітко передбачати в законодавстві України всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Найчастіше мають місце прогалини в законодавстві щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами (наприклад, відсутнє визначення низки понять, а саме: «підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами», «істотні для справи обставини» та інші). Це дає змогу недобросовісним суб'єктам господарювання та службовим особам користуватися недоробками законодавця, використовуючи їх у корупційних сферах. Потрібно видалити прогалини у законодавстві у цій сфері, що допоможе зменшити зловживання та виключити різночитання.

4. Забезпечити офіційне узагальнення судової практики з урахуванням новітніх підходів законодавця, де передбачити рекомендації щодо використання норм права, що регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Відсутність узагальненої практики, з урахуванням новіт-

ніх підходів, щодо підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами є перешкодою для одноманітної реалізації діючих норм права. Вирішення цього питання дасть змогу забезпечити ефективність рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. «Модернізація права не може зосереджуватися тільки на розвитку нормативних правових актів та їх упорядкуванні. Головне завдання успішної реалізації суспільної трансформації – це послідовність у конституціоналізації суспільних відносин з подоланням конфлікту між Конституцією, правовою системою та правозастосовною практикою»⁸.

5. Необхідно забезпечити дієвий механізм реалізації норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Неefективність діючих механізмів реалізації норм права знижує рівень ухвалених судових рішень. Удосконалення механізмів реалізації норм права буде сприяти якості судової діяльності.

6. Доцільно в законодавстві України урахувати зарубіжний досвід щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Так, встановлена законодавством Франції та США можливість переглядати рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів, є позитивним моментом та має бути імплементована до законодавства України. Законодавство Франції, США, РФ, Білорусі, Узбекистану не обмежує строк для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами. Це доцільно передбачати в законодавстві України щодо підстав, які встановлено іншим судовим органом після ухвалення рішення господарського суду. Доречними для українського законодавства є норми, передбачені законодавством Литви, Польщі та інших країн, в яких зазначено, що заяву про відновлення процесу можуть подати не тільки особи, які брали участь у справі, а й особи, які не брали участі у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права.

Підбиваючи підсумки, доцільно зазначати, що для модернізації законодавства, яке регулює підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, необхідно зосередити увагу на такому: виключити суперечності, неузгодженості норм права; забезпечити відповідність законів і підзаконних нормативно-правових актів, а також їх оптимальне співвідношення; чітко передбачати в законодавстві України всі визначення у цій сфері; забезпечити офіційне узагальнення судової практики з урахуванням новітніх підходів законодавця; визначити механізм реалізації норм права; урахувати зарубіжний досвід у законодавстві нашої держави. Практична реалізація усіх зазначених напрямів допоможе збільшити ефективність ухвалених судових рішень.

¹ Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. П. Прохоров. – 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1974. – Т. 16. – 402 с.

² Зельдіна О. Р. Поняття і напрями модернізації господарського законодавства / О. Р. Зельдіна, В. В. Гришко // Юридична Україна. – 2015. – № 7–8. – С. 58–61. – С. 59.

³ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: проект Закону України від 23 березня 2017 р. № 6232 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH4T400A.html

⁴ Замойский И. Е. Эффективность хозяйственно-правовой работы / И. Е. Замойский. – К.: Наук. думка, 1982. – 170 с. – С. 7.

⁵ Голоскоков Л. В. Проблемы модернизации российского права информационными средствами: постановка задач / Л. В. Голоскоков // Труды юридического Северо-Кавказского университета: сб. науч. тр. – Ставрополь : СевКавГТУ, 2005. – Вып. 8. – С. 1–11. – С. 3.

⁶ Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины (Проект) // Экономика та право. – 2006. – № 2. – С. 5–16. – С. 12.

⁷ Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами : постанова Пленуму Вищого Господарського суду України від 26 грудня 2011 р. № 17 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0017600-11>

⁸ Подорожна Т. С. Модернізація правової системи України шляхом її конституціоналізації / Т. С. Подорожна // Конституційні засади правового життя: світові традиції та національні реалії: зб. матеріалів юрид. наук.-практ. інтернет-конф. «Актуальна юриспруденція» (м. Київ, 28 червня 2013 р.). – К., 2013. – С. 81–85. – С. 85.

Резюме

Зельдіна О. Р., Колесник Р. М. Напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

У статті зазначено, що для успішного здійснення модернізації процесуального законодавства необхідним є проведення послідовної системної державної політики в сфері реформування судової системи. Обґрунтовано, що практичне застосування норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є орієнтиром для визначення проблем, які перешкоджають реалізації положень законодавства. Авторами виокремлено напрями модернізації законодавства, що регулює підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Ключові слова: модернізація процесуального законодавства, підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, нові докази, судова практика, зарубіжний досвід.

Резюме

Зельдіна Е. Р., Колесник Р. Н. Направления модернизации законодательства относительно оснований пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам.

В статье указано, что для успешного осуществления модернизации процессуального законодательства необходимо проведение последовательной системной государственной политики в сфере реформирования судебной системы. Обосновано, что

практическое применение норм права относительно оснований пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам является ориентиром для определения проблем, которые препятствуют реализации положений законодательства. Авторами выделены направления модернизации законодательства, регулирующего основания пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам.

Ключевые слова: модернизация процессуального законодательства, основания для пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам, новые доказательства, судебная практика, зарубежный опыт.

Summary

Zeldina O., Kolesnyk R. Directions of modernization of the legislation regarding the grounds for reviewing the decisions of the economic court on newly discovered circumstances.

The article points out that in order to successfully modernize the procedural legislation, it is necessary to pursue a consistent system of state policy in the area of judicial reform. The article substantiates that the practical application of the law in relation to the grounds for reviewing the decisions of the economic court on newly discovered circumstances is a guideline for identifying problems, which hamper the implementation of the provisions of the law. The authors outlined the directions of modernization of the legislation regulating the grounds for reviewing the decisions of the economic court on newly discovered circumstances.

Key words: modernization of procedural legislation, grounds for reviewing decisions of the economic court for newly discovered circumstances, new evidence, judicial practice, foreign experience.

УДК 347.211

А. О. КОДИНЕЦЬ

Анатолій Олександрович Кодинець, доктор юридичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ: КОНЦЕПЦІЯ, ЗМІСТ, ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В умовах поширення інформаційних технологій, становлення та розвитку інформаційного суспільства відбувається переосмислення ролі та значення інформації як соціального блага і правового феномена. Інформація із категорії, що характеризує систему знань та уявлень про людину і навколишню її дійсність, трансформується в базову умову життєдіяльності особи, невід'ємний атрибут її функціонування й суспільного розвитку. Поступово у нормативно-правових актах право на інформацію виокремилася із системи природних прав та сформувався як основоположне, первинне право людини, яке визнається та гарантується міжнародною спільнотою. Наведені фактори зумовлюють актуальність дослідження природи змісту права на інформацію у системі суб'єктивних цивільних прав.

Зазначені питання були предметом наукового дослідження представників різних галузей юридичної науки, зокрема, Б. М. Гоголя, В. І. Жукова, В. О. Копилова, Є. В. Петрова, С. О. Сліпченка, Р. О. Стефанчука, В. С. Цимбалюка та інших науковців. Науковим підґрунтям дослідження проблем змісту інформаційних прав стали чисельні публікації О. В. Кохановської, присвячені розробці теорії цивільно-правового регулювання інформаційних відносин. При написанні статті використувувалися як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи дослідження правових явищ і юридичних категорій.

Метою даної публікації є дослідження теоретичних аспектів визначення складових змісту права на інформацію у системі суб'єктивних цивільних прав, аналіз особливостей інформації як об'єкта правової охорони, окреслення концепції та методології юридичної регламентації інформаційних відносин.

У межах дослідження проблем правової охорони інформаційних відносин важливе значення має аналіз змісту права на інформацію як суб'єктивного цивільного права, визначення його структурних елементів, особливостей реалізації інформаційних прав особи. Насамперед підкреслимо, що у чинному законодавстві невизначеною є права природа як окремих інформаційних прав особи, так і у цілому права на інформацію. У цьому аспекті простежується певна колізія. Цивільний кодекс України (далі – ЦК України)¹ відносить право на інформацію до переліку особистих немайнових прав особи (ст. 302 ЦК України), з усіма притаманними цим правам юридичними властивостями. Особисті права належать кожній фізичній особі від народження або за законом; вони не мають економічного змісту (ст. 269 ЦК України). Водночас право на інформацію може бути надане іншому суб'єкту на підставі різного виду договорів. На практиці часто укладаються договори про надання інформаційних послуг та інформаційного пошуку, спрямовані на створення нової інформації, її обробку, аналіз та підготовку відповідних баз даних та інформаційних звітів. Таким чином, з одного боку, право на інформацію є особистим немайновим правом особи, воно не має економічного змісту, належить особі довічно та виникає з моменту народження. З іншого боку, і ЦК України, і практика допускають можливість надання окремих елементів цього права на підставі договорів, їх грошову оцінку та матері-